

Strategisk exportkontroll 2015 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

Sammanfattning

Utrikesutskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse om strategisk exportkontroll till handlingarna. Utskottet föreslår vidare att riksdagen avslår alla motionsyrkanden som behandlas i betänkandet, bl.a. med hänvisning till pågående arbete.

I betänkandet finns 6 reservationer (M, SD, V, L, KD).

Behandlade förslag

Skrivelse 2015/16:114 Strategisk exportkontroll 2015 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Fyra yrkanden i följdmotioner.

Fem yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2015/16.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	4
Utskottets överväganden.....	5
Ny krigsmateriellagstiftning m.m.	5
Internationell samverkan om exportkontroll av krigsmateriel	7
Försvarexportens roll i ett säkerhetspolitiskt perspektiv	9
Övrigt yrkande.....	11
Reservationer	12
1. Ny krigsmateriellagstiftning m.m., punkt 1 (V)	12
2. Ny krigsmateriellagstiftning m.m., punkt 1 (L).....	13
3. Ny krigsmateriellagstiftning m.m., punkt 1 (KD).....	15
4. Internationell samverkan om exportkontroll av krigsmateriel, punkt 2 (M).....	16
5. Försvarexportens roll i ett säkerhetspolitiskt perspektiv, punkt 3 (SD)	17
6. Försvarexportens roll i ett säkerhetspolitiskt perspektiv, punkt 3 – motiveringen (V)	17
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	19
Skrivelsen	19
Följdmotionerna	19
Motioner från allmänna motionstiden 2015/16	19
<i>Bilaga 2</i>	
Motionsyrkande som avslås av utskottet i förslagspunkt 5	21
<i>Tabell</i>	
Övrigt yrkande	21

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Ny krigsmateriellagstiftning m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:2248 av Birgitta Ohlsson m.fl. (FP),

2015/16:2785 av Roger Haddad m.fl. (FP) yrkande 6,

2015/16:3371 av Hans Linde m.fl. (V) yrkandena 1–3 och

2015/16:3384 av Sofia Damm m.fl. (KD).

Reservation 1 (V)

Reservation 2 (L)

Reservation 3 (KD)

2. Internationell samverkan om exportkontroll av krigsmateriel

Riksdagen avslår motion

2015/16:2971 av Karin Enström m.fl. (M) yrkande 27.

Reservation 4 (M)

3. Försvarsexportens roll i ett säkerhetspolitiskt perspektiv

Riksdagen avslår motion

2015/16:3125 av Björn Söder m.fl. (SD) yrkande 7.

Reservation 5 (SD)

Reservation 6 (V) – motiveringen

4. Skrivelse 2015/16:114

Riksdagen lägger skrivelse 2015/16:114 till handlingarna.

5. Övrigt yrkande

Riksdagen avslår motion

2015/16:1503 av Désirée Pethrus (KD).

Stockholm den 26 maj 2016

På utrikesutskottets vägnar

Kenneth G Forslund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth G Forslund (S), Karin Enström (M), Olle Thorell (S), Sofia Arkelsten (M), Julia Kronlid (SD), Margareta Cederfelt (M), Pyy Niemi (S), Kerstin Lundgren (C), Valter Mutz (MP), Göran Pettersson (M), Krister Örnfjäder (S), Björn Söder (SD), Birgitta Ohlsson (L), Hans Linde (V), Sofia Damm (KD), Maria Andersson Willner (S) och Jamal Mouneimne (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2015/16:114 Strategisk exportkontroll 2015 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden och två följdmotioner som lämnats in med anledning av skrivelsen samt motioner om strategisk exportkontroll från den allmänna motionstiden 2015/16.

Folkpartiet har bytt namn till Liberalerna.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I regeringens skrivelse 2015/16:114 redogörs för den svenska exportkontrollpolitiken i fråga om krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden under 2015. Skrivelsen innehåller också en redovisning av den export som har förekommit under året. Därutöver beskrivs samarbetet inom EU och i andra internationella forum i frågor som rör strategisk exportkontroll av såväl krigsmateriel som produkter med dubbla användningsområden.

Utskottets överväganden

Ny krigsmateriellagstiftning m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett antal motioner om utformningen av en ny krigsmateriellagstiftning m.m.

Jämför reservationerna 1 (V), 2 (L) och 3 (KD).

Motionerna

I kommittémotion 2015/16:2248 av Birgitta Ohlsson m.fl. (FP) anförs att den kommande propositionen om en ny krigsmateriellagstiftning inte bör inbegripa en skärpning av lagstiftningen när det gäller export av krigsmateriel till länder som befinner sig i, eller löper risk att hamna i, en väpnad konflikt.

I kommittémotion 2015/16:2785 av Roger Haddad m.fl. (FP) om skärpta åtgärder mot vapenbrott och vapensmuggling yrkande 6 framhålls att en analys bör göras av huruvida det föreligger ett behov av att förtydliga krigsmateriellagen för att motverka den grova form av brottslighet som olovlig utförsel av vapen är, mot bakgrund av att krigsmateriellagen gör vissa hänvisningar till vapenlagen när det gäller införsel av vapen men inte när det gäller utförsel av vapen.

I kommittémotion 2015/16:3371 av Hans Linde m.fl. (V) anges i yrkande 1 att regeringen senast vid årsskiftet 2016/17 bör återkomma till riksdagen med ett förslag på nytt regelverk för svensk vapenexport. I yrkande 2 anförs att Sverige inom EU bör verka för att unionen inför ett vapenembargo mot Saudiarabien. I yrkande 3 föreslås att Sverige bör införa ett nationellt vapenembargo mot Saudiarabien.

I kommittémotion 2015/16:3384 av Sofia Damm m.fl. (KD) betonas vikten av att regeringen före utgången av 2016 till riksdagen lägger fram ett förslag till ny lagstiftning som ligger i linje med de förslag som i juni 2015 presenterades i utredningen Skärpt exportkontroll av krigsmateriel.

Utskottets ställningstagande

Utskottet påminner om riksdagens tillkännagivande i betänkande 2010/11:UU3 om att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag till ny krigsmateriellagstiftning i syfte att skärpa exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater. Utskottet påminner härvidlag vidare om att den tidigare regeringen i juni 2012 beslutade om ett utredningsdirektiv (dir. 2012:50) och om att sammankalla en parlamentarisk kommitté med representanter från samtliga riksdagspartier. I uppdraget ingick att utreda den framtida svenska exportkontrollen av krigsmateriel och ramarna kring den.

Det huvudsakliga syftet med utredningen var att lämna förslag till ny krigsmateriellagstiftning i syfte att skärpa exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater och därtill hörande delfrågor. Därutöver ingick i uppdraget att utreda frågan om ett effektivare sanktionssystem i krigsmateriellagen och i lagen om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd. Den sistnämnda frågan har den s.k. Krigsmaterielexportöversynskommittén (KEX) behandlat i ett delbetänkande (SOU 2014:83) som redovisades i december 2014.

Utskottet konstaterar att KEX-kommittén i juni 2015 överlämnade sitt slutbetänkande (SOU 2015:72) till regeringen. Kommittén föreslår flera åtgärder för att öka öppenheten och transparensen inom exportkontrollen. Kommittén föreslår även att det antas en ny lag om krigsmateriel där det framgår att tillståndsprövningen utgår från en helhetsbedömning om inte någon internationell förpliktelse medför att tillstånd inte får lämnas, och där det vidare framgår att de internationella förpliktelser som Sverige tagit på sig inverkar på prövningen. Vidare anges i kommitténs förslag att det av lagtexten ska framgå att tillståndsprövningen ska fästa avseende på den mottagande statens demokratiska status, dess respekt för mänskliga fri- och rättigheter och i vad mån staten befinner sig i väpnad konflikt eller riskerar att hamna i en sådan. Förslagen till förändringar i lagtexten anses kunna genomföras utan att exportkontrollregelverkets nuvarande struktur förändras, dvs. krigsmateriellagen ska enligt förslaget även i fortsättningen ange tillståndsprövningens inriktning medan de generella principer och kriterier som ska beaktas vid prövningen återges i särskilda riktlinjer.

När det gäller regeringens riktlinjer för krigsmaterielexport, som beslutats av riksdagen, föreslår KEX-kommittén ett antal förändringar. Det föreslås att riktlinjerna uppdateras för att införliva Sveriges internationella förpliktelser och åtaganden inom exportkontrollområdet, bl.a. EU:s gemensamma ståndpunkt för vapenexport (2008/944/Gusp) och FN:s vapenhandelsfördrag. Det föreslås vidare bl.a. att ett demokratikriterium införs som ska komplettera de nuvarande villkorliga hindren för krigsmaterielexport och därmed utgöra ett centralt villkor vid tillståndsprövningen. Bedömningen av huruvida en stat kan betraktas som en demokrati ska enligt förslaget beakta både formella (demokratiska institutioner) och reella (institutionernas funktionssätt) aspekter. Vidare föreslås bl.a. att riktlinjerna skärps när det gäller det villkorliga hindret i fråga om mänskliga rättigheter, att det villkorliga hindret i fråga om väpnade konflikter består och att det i riktlinjerna ska tydliggöras att politiken för global utveckling (PGU) ska beaktas vid tillståndsprövningen. Det föreslås också att följdleveranser ska avgränsas på visst sätt.

Utskottet kan konstatera att KEX-kommitténs betänkanden i augusti 2015 sändes ut till ett hundratal remissinstanser, varav ett 60-tal kommit in med synpunkter vid remisstidens slut den 6 november 2015. Utskottet kan vidare konstatera att remissförslagen har sammanställts och analyserats av Regeringskansliet och att ett lagstiftningsarbete har inletts i syfte att utforma ett förslag till en skärpning av exportkontrollen gentemot icke-demokratiska

stater. Enligt uppgift från Utrikesdepartementet är det regeringens ambition att lägga en proposition i ärendet till riksdagen under första halvåret 2017.

När det gäller yrkanden om vapenembargo mot Saudiarabien vill utskottet i tillägg till ovanstående anföra följande. Enligt krigsmateriellagen får krigsmateriel exporteras endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik. Enligt regeringens gällande riktlinjer för krigsmaterielexport, som beslutats av riksdagen, ska Inspektionen för strategiska produkter (ISP) i tillståndsprövningen göra en helhetsbedömning av alla för ärendet betydelsefulla omständigheter med utgångspunkt i nämnda principer. Vidare beaktas i tillståndsprövningen kriterierna i EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport och FN:s vapenhandelsfördrag som Sverige förbundit sig att följa. Riktlinjerna gör en åtskillnad mellan s.k. ovillkorliga och villkorliga hinder. De ovillkorliga hindren är hinder som förbjuder export. Ett beslut av FN:s säkerhetsråd, av EU eller av OSSE om ett vapenembargo är ett ovillkorligt hinder mot svensk krigsmaterielexport.

Övriga utrikespolitiska hinder som följer av riktlinjerna består av de s.k. villkorliga hindren. Ett sådant hinder föreligger om det förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter i den mottagande staten, om staten har väpnade inre oroligheter eller befinner sig i väpnad konflikt med en annan stat eller om det föreligger en sådan risk. I sådana fall föreskriver riktlinjerna att tillstånd inte bör beviljas. Som nämnts ovan gör ISP en totalbedömning av alla omständigheter som är betydelsefulla för ärendet.

Mot bakgrund av utskottets överväganden avstyrks motion 2015/16:2248 (FP), motion 2015/16:2785 (FP) yrkande 6, motion 2015/16:3371 (V) yrkandena 1–3 och motion 2015/16:3384 (KD).

Internationell samverkan om exportkontroll av krigsmateriel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om internationell samverkan när det gäller handeln med konventionella vapen.

Jämför reservation 4 (M).

Motionen

I kommittémotion 2015/16:2971 av Karin Enström m.fl. (M) yrkande 27 anges bl.a. vikten av ett universellt, juridiskt bindande fördrag som globalt stärker kontrollen av handeln med konventionella vapen. Vidare poängteras bl.a. att det behövs ökade krav på världens länder när det gäller att upprätthålla effektiva exportkontrollsystem.

Utskottets ställningstagande

Våren 2013 antog FN:s generalförsamling det internationella vapenhandelsfördraget. I slutet av 2015 hade 130 länder undertecknat fördraget och 80 länder hade ratificerat det. Riksdagen beslutade i betänkande 2013/14:UU8 om Sveriges anslutning till FN:s vapenhandelsfördrag. Den 24 december 2014 trädde fördraget i kraft, vilket välkomnades av utskottet i betänkande 2014/15:UU11. Utskottet välkomnar att ikraftträdandet av vapenhandelsfördraget innebär att ett internationellt bindande instrument har tillkommit med krav på dess statsparter att upprätthålla en effektiv nationell kontroll över den internationella handeln med försvarsmateriel och normer för vad denna kontroll ska innefatta.

Utskottet konstaterar att det första statspartsmötet för vapenhandelsfördraget hölls i Mexiko i augusti 2015. Utskottet konstaterar vidare att statspartsmöten förutses äga rum årligen och att ett sekretariat för fördraget är under upprättande i Genève. Utskottet välkomnar att Sverige under 2015 bidrog till arbetet med fördragets genomförande genom att samordna det internationella arbetet med utarbetande av rapporteringsmallar för fördraget.

Liksom i betänkande 2014/15:UU11 välkomnar utskottet dels att regeringen fäster stor vikt vid en bred anslutning till och ett effektivt genomförande av vapenhandelsfördraget, dels att Sverige även i fortsättningen har för avsikt att delta aktivt i arbetet med att förverkliga fördragets målsättningar. Utskottet delar regeringens bedömning att ett universellt, juridiskt bindande fördrag som globalt stärker kontrollen av handeln med konventionella vapen är en effektiv väg att komma till rätta med den gränsöverskridande illegala vapenhandel som på många håll i världen föder väpnat våld och väpnade konflikter som leder till instabilitet på regional eller nationell nivå samt orsakar ett omfattande humanitärt lidande och försvårar eller omintetgör ekonomisk utveckling. Mot denna bakgrund ser utskottet positivt på att Sverige under 2015 för andra gången bidrog till den FN-fond som inrättats för samarbete om vapenreglering för bl.a. projekt till stöd för genomförande av vapenhandelsfördraget. I detta sammanhang ser utskottet även positivt på att EU:s medlemsstater under 2015 gjorde betydande ansträngningar för att i dialog med andra länder och regionala grupperingar främja en universell anslutning till fördraget. Utskottet konstaterar att EU:s treåriga program för att stödja andra länders genomförande av vapenhandelsfördraget och därmed deras möjlighet att tillträda fördraget har mött betydande intresse.

Utskottet har i tidigare betänkanden framhållit vikten av att motverka en okontrollerad spridning av små och lätta vapen (Small Arms and Light Weapons, SALW) mot bakgrund av att inga andra typer av vapen orsakar fler dödsoffer och mer lidande än de små och lätta vapen som dagligen används i lokala och regionala konflikter, inte minst i utvecklingsländerna. Utskottet konstaterar att arbetet inom ramen för FN:s handlingsprogram från 2001 för att bekämpa illegal handel med små och lätta vapen, i och med ikraftträdandet

av FN:s vapenhandelsfördrag, kommer att kunna utgå ifrån en bättre kontroll av den internationella handeln och koncentreras på åtgärder på nationell nivå för att bekämpa den illegala spridningen av små och lätta vapen. Utskottet konstaterar vidare att det inom ramen för det s.k. Wassenaar-arrangemanget finns en rapporteringsskyldighet för handeln med små och lätta vapen. Utskottet konstaterar också att det nu finns en möjlighet att frivilligt rapportera om handel med även små och lätta vapen till FN:s register om handel med konventionella vapensystem.

Utskottet upprepar avslutningsvis sin uppfattning att Sverige även i fortsättningen ska verka för att varje land ska inrätta och genomföra en ansvarsfull exportpolitik med heltäckande lagar och regler. Målet är att alla länder ska ha effektiva system för att kontrollera tillverkare, säljare, köpare, agenter och förmedlare av små och lätta vapen.

Mot bakgrund av utskottets överväganden avstyrks motion 2015/16:2971 (M) yrkande 27.

Försvarexportens roll i ett säkerhetspolitiskt perspektiv

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om försvarexportens roll i ett säkerhetspolitiskt perspektiv.

Jämför reservationerna 5 (SD) och 6 (V).

Motionen

I kommittémotion 2015/16:3125 av Björn Söder m.fl. (SD) yrkande 7 anges att Sverige ska ha en egen fungerande försvarsindustri. I motionen anges att bevarandet av Sverige som ett alliansfritt land förutsätter en nationell försvarsindustri som garanterar en stabil och god tillgång till försvarsmateriel och samtidigt bidrar till utvecklingen av ny materiel. Det anförs att en regelbaserad export av krigsmateriel är viktigt för att en nationell försvarsindustri på egen hand kan kunna ge ett tillräckligt bidrag till utvecklingen av ny materiel.

Utskottets ställningstagande

I regeringens skrivelse refereras till grunderna för Sveriges säkerhetspolitik. Sveriges säkerhet byggs solidariskt tillsammans med andra och hot mot fred och säkerhet avvärjs bäst i gemenskap och samverkan med andra länder och organisationer. Sveriges säkerhets- och försvarssamarbeten utvecklas tillsammans med Finland, de övriga nordiska länderna och de baltiska staterna, samt inom ramen för EU, FN, Organisationen för samarbete och säkerhet i Europa (OSSE), Natos partnerskap och den transatlantiska länken. I detta

sammanhang påminner utskottet om att riksdagen i betänkande 2014/15:UFöU5 välkomnat att en expertrapport tas fram som utifrån ett fristående perspektiv analyserar och redogör för innebörden av olika former av samarbeten respektive medlemskap med länder och i organisationer, samt dessas för- och nackdelar inom det försvars- och säkerhetspolitiska området, i dag och i framtiden. Analysen ska inte utvärdera den militära alliansfriheten.

Utskottet instämmer i vad som anförs i skrivelsen om att försvaret är en nationell angelägenhet och att EU-medlemsstaternas val av säkerhetspolitisk lösning återspeglas i materielförsörjningen, t.ex. när det gäller synen på försörjningstrygghet och upprätthållandet av strategiska kompetenser för militära förmågor. Det fortsatta arbetet med industri- och marknadsfrågor inom EU bör därför beakta försvarsmaterielmarknadens särart och behovet att tillgodose medlemsstaternas säkerhetsintressen inom ramen för den gemensamma marknaden. I detta sammanhang ska också möjligheten att upprätthålla den transatlantiska länken beaktas.

Utskottet konstaterar att den tekniska och ekonomiska utvecklingen på krigsmaterielområdet har inneburit att både Sverige och våra samarbetsländer är ömsesidigt beroende av leveranser av materiel som är tillverkade i andra länder. En internationellt konkurrenskraftig teknologinivå bidrar till att Sverige förblir ett intressant land för det internationella samarbetet. Det medför också bättre möjligheter för Sverige att påverka det internationella exportkontrollarbetet. Detta gäller främst inom EU men även i ett bredare internationellt sammanhang. Vikten av en förmåga till praktisk militär samverkan (interoperabilitet) med andra länder och organisationer är centralt för såväl Sveriges engagemang i internationell krishantering som våra utvecklade samarbeten i närområdet. Mot denna bakgrund delar utskottet regeringens ståndpunkt att det ligger i Sveriges säkerhetspolitiska intresse att värna om ett långsiktigt och kontinuerligt samarbete i materielfrågor med ett antal traditionella samarbetsländer. Samarbeten kring multilaterala ramverk ger förbättrat resursutnyttjande ur ett europeiskt perspektiv och en mer harmoniserad och förbättrad europeisk och transatlantisk samverkansförmåga. Utskottet framhåller att deltagande i bilaterala och multilaterala materielsamarbeten tydligt bör bidra till Försvarsmaktens operativa förmåga på ett kostnadseffektivt sätt. I detta sammanhang framhåller utskottet att Europeiska försvarsbyrån (EDA) och Nato/Partnerskap för fred-samarbetet är centrala tillsammans med sexnationsinitiativet mellan de sex stora försvarsindustrierna i Europa (FA/LoI-samarbetet) och det nordiska försvarssamarbetet (Nordefco).

När det gäller export av krigsmateriel konstaterar utskottet, vilket också angetts på annan plats i betänkandet, att det svenska exportkontrollregelverket består av lagen (1992:1300) om krigsmateriel och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel samt av regeringens riktlinjer för krigsmaterielexport, vilka har beslutats av riksdagen. Enligt 1 § andra stycket krigsmaterielagen får krigsmateriel endast exporteras om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik. Vid

tillståndsprövningen ska även rådets gemensamma ståndpunkt (2008/944/Gusp) om fastställande av gemensamma regler för kontrollen av export av militär teknik och krigsmateriel tillämpas. Vidare ska FN:s vapenhandelsfördrag tillämpas inom ramen för den svenska tillståndsprövningen. ISP har som fristående myndighet till uppgift att självständigt pröva ansökningar om tillstånd i enlighet med regelverket i dess helhet.

Som tidigare nämnts överlämnade den parlamentariskt sammansatta KEX-kommittén sitt slutbetänkande till regeringen i juni 2015. Det huvudsakliga syftet med utredningen var att lämna förslag till ny krigsmateriellagstiftning i syfte att skärpa exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater och därtill hörande delfrågor, inklusive konsekvenserna om exportkontrollen skärps gentemot icke-demokratiska stater. Utskottet konstaterar att det i utredningen anges att skärpt exportkontroll kommer att få konsekvenser för den svenska krigsmaterielexporten, att en förväntad minskning av exportvolymen generellt sett leder till att de svenska företagens konkurrensförutsättningar försämrats jämfört med företag från andra stater och att en minskad export torde medföra att kostnaderna för Försvarmaktens materieförsörjning ökar. Vidare anges att det kan bli svårare att behålla försvarsindustriell spetskompetens i Sverige och att minskade exportintäkter kommer att innebära att försvarsindustriföretagen kommer att få mindre resurser att avsätta för forskning och utveckling. Slutligen anges att ett mer restriktivt exportkontrollregelverk generellt torde medföra att Sverige blir en mindre intressant samarbetspartner.

Kommitténs förslag redogörs i övrigt för på annan plats i detta betänkande. Utskottet konstaterar återigen att ett lagstiftningsarbete har inletts i Regeringskansliet i syfte att utforma ett förslag till en skärpning av exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater, och att regeringens ambition, enligt uppgift från Utrikesdepartementet, är att lägga en proposition i ärendet till riksdagen under första halvåret 2017.

Mot bakgrund av utskottets överväganden avstyrks motion 2015/16:3125 (SD) yrkande 7.

Övrigt yrkande

Utöver de yrkanden som behandlas tidigare i detta betänkande finns förslag i en motion som är föremål för förenklad motionsbehandling enligt de riktlinjer som riksdagen har fastslagit med anledning av Riksdagskommitténs betänkande 2005/06:RS3 och i enlighet med promemorian Förenklad motionsbehandling under valperioden 2014–2018 som utrikesutskottet fastställde i oktober 2014. Utskottet har vid en genomgång och beredning funnit att det yrkande som redovisas i bilaga 2 inte kan vara aktuellt för något tillkännagivande från riksdagen. Efter denna behandling avstyrker ett enigt utskott motionen.

Skrivelse 2015/16:114 läggs till handlingarna.

Reservationer

1. Ny krigsmateriellagstiftning m.m., punkt 1 (V)

av Hans Linde (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:3371 av Hans Linde m.fl. (V) yrkandena 1–3 och avslår motionerna

2015/16:2248 av Birgitta Ohlsson m.fl. (FP),

2015/16:2785 av Roger Haddad m.fl. (FP) yrkande 6 och

2015/16:3384 av Sofia Damm m.fl. (KD).

Ställningstagande

Vänsterpartiet vill att Sverige ska vara ett land som konsekvent står upp för demokrati och folkstyre, ett land som aktivt och konsekvent arbetar för fred och nedrustning och ett land som fördömer varje brott mot de mänskliga rättigheterna, oavsett var, av vem eller med vilka motiv de begås. Sverige har alla möjligheter att vara en sådan röst. För att kunna vara en röst för mänskliga rättigheter, nedrustning, fred och jämställdhet med trovärdighet krävs att Sverige slutar beväpna auktoritära regimer, länder som befinner sig i krig och stater som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna.

Sverige är en av världens största vapenexportörer och exporten har nästan fyrdubblats sedan 1994. Bland köparna återfinns en lång rad diktaturer, krigförande stater och länder som begår grova och omfattande brott mot de mänskliga rättigheterna. Dubbelmoralen i svensk vapenexport visade sig inte minst under de folkliga protesterna i Nordafrika och Mellanöstern. Folket krävde frihet, demokrati och social rättvisa samtidigt som Sverige levererade vapen till dessa auktoritära regimer. Behovet av grundläggande reformering av krigsmateriellagstiftningen har dessutom understrukits av Saudiaffären och Projekt Simoom, där det avslöjats att den dåvarande borgerliga regeringen gett sitt godkännande till att Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) inlett ett samarbete med Saudiarabien med syftet att bistå saudier i byggandet av en fabrik för antitankvapen.

Sveriges regelverk för export av krigsmateriel behöver förändras i grunden och Vänsterpartiets mål är tydligt – vi vill se en värld i fred, utan vapen. Därför menar vi att Sveriges vapenexport på sikt helt ska avvecklas.

Den nuvarande svenska krigsmaterielexportlagstiftningen vilar formellt på grundprincipen att export av krigsmateriel är förbjudet, men att dispenser kan ges. Detta kryphål har genererat mycket kritik och en parlamentarisk utredning tillsattes 2012 med uppdraget att se över hur Sverige kan stärka exportkontrollen till icke-demokratier. Utredningen presenterade sina slutsatser i juni 2015. Förslagen bereds nu på Regeringskansliet. Eftersom beredningen pågår avstår Vänsterpartiet i år från att lägga konkreta förslag på regelförändringar. Vänsterpartiet inväntar regeringens förslag.

För Vänsterpartiet är nedrustning, demokratisering och ökad respekt för de mänskliga rättigheterna centrala mål för den svenska utrikespolitiken. Den svenska vapenexporten – med gällande regelverk – strider mot samtliga dessa mål. För oss är målen inte förenliga med att exportera vapen till länder som kränker de mänskliga rättigheterna, krigförande stater eller diktaturer. Det är viktigt att det inte finns några möjligheter till undantag eller kryphål i lagstiftningen. Vänsterpartiet vill att riksdagen ger regeringen ett tydligt uppdrag att återkomma till riksdagen med regelförändringar för att förhindra att frågan dras i långbänk och försenas ytterligare. Sedan riksdagens beslut den 19 maj 2011 att regeringen ska lämna förslag till ny lagstiftning om skärpt exportkontroll av krigsmateriel gentemot icke-demokratiska stater har Sverige exporterat krigsmateriel till icke-demokratier för 15 miljarder kronor. Vänsterpartiet anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag på nytt regelverk för svensk vapenexport senast vid årsskiftet 2016/17.

Den 25 februari 2016 antog EU-parlamentet en resolution med krav på ett vapenembargo mot Saudiarabien med anledning av landets krigföring i Jemen. EU-parlamentet menar att exporten av vapen till Saudiarabien strider mot EU:s egna regler. Parlamentets beslut innebär att EU:s höga representant för utrikes- och säkerhetsfrågor, Federica Mogherini, får i uppdrag att ta fram ett förslag på vapenembargo mot Saudiarabien. Beslutet är också en tydlig signal till medlemsstaterna att sluta exportera vapen till Saudiarabien. Vänsterpartiet delar kravet i resolutionen och menar att regeringen bör stödja Federica Mogherini att agera i enlighet med EU-parlamentets rekommendation. Vänsterpartiet anser således att Sverige bör verka inom EU för att unionen ska införa ett vapenembargo mot Saudiarabien.

Som en konsekvens av beslutet i EU-parlamentet beslutade Nederländerna i mars att införa ett nationellt vapenembargo mot Saudiarabien med hänvisning till både Saudiarabiens massiva bombningar av Jemen och massavrättningar. Sverige bör följa Nederländernas exempel. Vänsterpartiet anser att Sverige bör införa ett nationellt vapenembargo mot Saudiarabien.

2. Ny krigsmaterielagstiftning m.m., punkt 1 (L)

av Birgitta Ohlsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2015/16:2248 av Birgitta Ohlsson m.fl. (FP) och
2015/16:2785 av Roger Haddad m.fl. (FP) yrkande 6 och
avslår motionerna
2015/16:3371 av Hans Linde m.fl. (V) yrkandena 1–3 och
2015/16:3384 av Sofia Damm m.fl. (KD).

Ställningstagande

Den 26 juni 2015 presenterade den parlamentariska krigsmaterielexportöversynskommittén (KEX) sitt slutbetänkande. Kommitténs huvudsakliga uppdrag var att lämna förslag till en ny krigsmateriellagstiftning i syfte att skärpa exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater.

Liberalerna har länge kämpat för ett demokratikriterium i krigsmateriellagstiftningen och välkomnar att KEX-kommittén i sitt slutbetänkande föreslår att ett sådant kriterium nu ska införas i tillståndsprövningen. En majoritet i kommittén beslöt dock oaktat uppdraget att i ett sent läge även föreslå att krigsmateriellagen skärps i fråga om länder som befinner sig i, eller löper risk att hamna i, en väpnad konflikt. Liberalerna anser att detta är olyckligt.

Liberalernas uppfattning är att Sverige tvärtom borde vara mer öppet för export av krigsmateriel till stater som kämpar mot auktoritära krafter som bryter mot internationell rätt. Att i sådana situationer hänvisa till konflikter eller konfliktrisker riskerar att undergräva det övergripande målet för svensk utrikespolitik, nämligen att främja säkerhet, demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Det framstår som moraliskt inkonsekvent att Sverige kan skicka officerare till Irak för att utbilda militära styrkor, men samtidigt anser sig förhindrat att leverera krigsmateriel till stöd för deras kamp mot IS/Daish. Det framstår även som oklart hur en sådan skärpning av krigsmateriellagen skulle inverka på det globala ansvar som USA sedan lång tid tagit på sig, ett ansvar som inneburit att landet mer eller mindre konstant befunnit sig i väpnade konflikter världen över.

Liberalerna kan inte se annat än att det föreslagna tillägget om konflikter devalverar betydelsen av att krigsmateriellagen tillförs ett tydligt demokratikriterium som innebär att demokratisk status och respekten för mänskliga rättigheter särskilt ska beaktas. Mot denna bakgrund anser Liberalerna att förslaget om att skärpa krigsmateriellagen i fråga om länder som befinner sig i, eller löper risk att hamna i, väpnad konflikt inte bör ingå i

den proposition om ny krigsmateriellagstiftning som bereds i Regeringskansliet.

Liberalerna anser vidare att en analys bör göras av huruvida det föreligger behov av att förtydliga krigsmateriellagen för att motverka den grova form av brottslighet som olovlig utförelse av vapen är. Detta mot bakgrund av att krigsmateriellagen gör vissa hänvisningar till vapenlagen när det gäller införelse av vapen, men däremot inte när det gäller utförelse.

3. Ny krigsmateriellagstiftning m.m., punkt 1 (KD)

av Sofia Damm (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3384 av Sofia Damm m.fl. (KD) och
avslår motionerna
2015/16:2248 av Birgitta Ohlsson m.fl. (FP),
2015/16:2785 av Roger Haddad m.fl. (FP) yrkande 6 och
2015/16:3371 av Hans Linde m.fl. (V) yrkandena 1–3.

Ställningstagande

Människovärdet är en hörnsten i kristdemokratien. För att kunna utöva sina mänskliga fri- och rättigheter krävs ett demokratiskt styrelseskick där medborgarna kan utkräva ansvar gentemot makthavare. Kristdemokraterna anser att det blir problematiskt att Sverige exporterar krigsmateriel till regimer som förtrycker sina medborgare samtidigt som vi talar om vikten av demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Att beväpna icke-demokratier bidrar inte till fred och säkerhet i vår värld.

Den tidigare regeringen tillsatte en utredning i syfte att bl.a. skärpa exportkontrollen gentemot icke-demokratier. Den parlamentariska utredningen presenterade sina förslag i juni 2015 (SOU 2015:72). Utredningen presenterade förslag om införandet av ett demokratikriterium, ökade krav på respekt för mänskliga rättigheter bland mottagarländerna och förändringar gällande andra kriterier vid tillståndsprövningen. Även PGU (politik för global utveckling), öppenhet och transparens behandlades av utredningen. Andra områden där utredningen föreslår ny lagstiftning och vissa ändringar i lagar och regelverk rör ökade tillståndskrav och sanktioner.

Under utredningsprocessen har tre frågor stått i fokus för Kristdemokraterna: frågor om öppenhet och transparens, frågor om följdleveranser och införandet av ett demokratikriterium. När det gäller

följdleveranser anser Kristdemokraterna att det är positivt att sådana enligt förslaget inte ska medges per automatik utan att varje fall måste vägas mot om utvecklingen i fråga om mänskliga rättigheter och demokrati förändrats i det aktuella mottagarlandet. När det gäller öppenhet och transparens anser Kristdemokraterna att den mycket begränsade insynen i hur olika ledamöter i Exportkontrollrådet röstar är ett problem. De ledamöter som är utsedda att representera de olika riksdagspartierna har yppandeförbud. Detta anser vi behöver förändras så att de får berätta hur de röstat, utan att lämna ut annan eventuell sekretessbelagd information. Detta kommer att leda till att allmänheten får ökad insyn och ökade möjligheter till ansvarsutkrävande.

Kristdemokraterna anser att det är angeläget att regeringen under 2016 presenterar en proposition med förslag till ny lagstiftning, utifrån den parlamentariska utredningens förslag, i syfte att skärpa exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater.

4. Internationell samverkan om exportkontroll av krigsmateriel, punkt 2 (M)

av Karin Enström (M), Sofia Arkelsten (M), Margareta Cederfelt (M) och Göran Pettersson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:2971 av Karin Enström m.fl. (M) yrkande 27.

Ställningstagande

Moderaterna anser att Sverige ska ha en strikt exportkontrolllagstiftning med noggrann kontroll och uppföljning och att kontrollen ska genomföras i enlighet med gällande lagstiftning, rådande riktlinjer och internationella överenskommelser.

Den tidigare regeringen var pådrivande i ett antal internationella sammanhang för att stärka exportkontrollen. Moderaterna anser att ett universellt, juridiskt bindande fördrag som globalt stärker kontrollen av handeln med konventionella vapen utgör den mest effektiva vägen att komma tillrätta med den gränsöverskridande illegala vapenhandeln som på många håll i världen föder väpnade konflikter och instabilitet på regional och nationell nivå. Moderaterna vill se ökade krav på världens länder att upprätthålla effektiva kontrollapparater, stifta nödvändiga lagar, skapa kontrollinstrument och upprätta eller stärka de myndigheter som ansvarar för kontrollen. Moderaterna vill att normer ska ställas upp för vad som är en acceptabel

handel, vad som svarar mot länders legitima rätt till självförsvar, och vad som bör undvikas för att inte bidra till att underblåsa konflikter eller bidra till att humanitär rätt och mänskliga rättigheter kränks. Även den okontrollerade spridningen av små och lätta vapen måste bekämpas eftersom sådana vapen skördar närmare en halv miljon dödsoffer varje år.

5. Försvarsexportens roll i ett säkerhetspolitiskt perspektiv, punkt 3 (SD)

av Julia Kronlid (SD) och Björn Söder (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3125 av Björn Söder m.fl. (SD) yrkande 7.

Ställningstagande

För att bevara Sverige som ett alliansfritt land och garantera en stabil och god tillgång på försvarsmateriel måste Sverige förfoga över en försvarsindustri som på egen hand kan ge ett tillräckligt bidrag till utvecklingen av ny materiel. I detta perspektiv är möjligheten att exportera krigsmateriel viktigt. Sådan export måste självfallet regleras. Exportkontrollrådet och Inspektionen för strategiska produkter verkar i enlighet med existerande regelverk, som upprättats i bred politisk enighet på såväl nationell som internationell nivå.

Principerna för vapenexport ska baseras på en avvägning mellan å ena sidan Sveriges försvarsindustriella och säkerhetspolitiska intressen och å andra sidan hänsynstaganden till svenska utrikespolitiska mål, situationen för mänskliga rättigheter i mottagarlandet och risken för anfallskrig eller för att vapen används mot den egna befolkningen.

Sverigedemokraterna välkomnar förslaget från den s.k. Krigsmaterielexportöversynskommittén att regelverket framöver även ska ta hänsyn till graden av demokrati i mottagarlandet, under förutsättning att möjlighet finns till nyanserade bedömningar i enlighet med gällande regelverk.

6. Försvarsexportens roll i ett säkerhetspolitiskt perspektiv, punkt 3 – motiveringen (V)

av Hans Linde (V).

Ställningstagande

Vänsterpartiet ser stora behov att stärka den militära alliansfrihetens trovärdighet. Med den försvarsindustristrategi som nu utarbetas på EU-nivå tar vi steg i motsatt riktning. Strategin innebär att ännu större fokus kommer att läggas på lösningar som gynnar försvarsindustrin och vapenexport. Det är en utveckling vi i grunden motsätter oss, eftersom vi värnar en oberoende och militärt alliansfri utrikes- och säkerhetspolitik.

Förutsättningar för en trovärdig militär alliansfrihet är att vi har förmågan att själva försvara vårt territorium och att det finns en försvarsindustri i Sverige. Ska Sverige vara militärt alliansfritt kan vårt land inte vara helt beroende av import av krigsmateriel från andra länder. Vi ser därför behov av en försvarsindustri i Sverige. Därför bör Försvarsmakten vid införskaffande av materiel prioritera varor producerade i Sverige – under förutsättning att de är likvärdiga i pris och kvalitet med andra alternativ. Det finns därför all anledning att se till att vi har en strategi för svensk försvarsindustri som gör att vi har en större egenförsörjning.

Sverige bör lämna samarbetet inom Europeiska försvarsbyrån (EDA) och Partnerskap för fred. EDA är en del av EU:s militarisering och upprustning. Partnerskap för fred-samarbetet har inneburit ett närmande till Nato och att den militära alliansfriheten urholkas. Ett ökat samarbete om upphandling av krigsmateriel torde försvåra möjligheterna att skärpa den svenska regleringen av krigsmaterielimporten, något som vi har krävt vid ett flertal tillfällen. Vi vill att Sverige ska vara en föregångare genom sin lagstiftning om svensk export och import av vapen och krigsmateriel. Det svenska övergripande målet måste vara att den totala vapenhandeln i världen minskar, och Sverige bör därför motsätta sig alla riktlinjer eller regelverk inom EU som kan leda till att vår möjlighet att reglera vapenhandeln begränsas.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2015/16:114 Strategisk exportkontroll 2015 - krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Följdmotionerna

2015/16:3371 av Hans Linde m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen senast vid årsskiftet 2016/17 bör återkomma till riksdagen med ett förslag på nytt regelverk för svensk vapenexport och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör verka inom EU för att unionen inför ett vapenembargo mot Saudiarabien, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör införa ett nationellt vapenembargo mot Saudiarabien och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3384 av Sofia Damm m.fl. (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen före utgången av 2016 bör presentera ny lagstiftning för riksdagen i enlighet med de förslag som lämnats i utredningen Skärpt exportkontroll av krigsmateriel och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:1503 av Désirée Pethrus (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast implementerar de slutsatser den parlamentariska krigsmaterielexportutredningen presenterat och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2248 av Birgitta Ohlsson m.fl. (FP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillägget om en skärpt krigsmateriellag för länder som befinner sig i, eller löper risk att hamna i, en väpnad konflikt inte bör ingå i propositionen om en ny krigsmateriellagstiftning och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2785 av Roger Haddad m.fl. (FP):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krigsmateriellagen och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:2971 av Karin Enström m.fl. (M):

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen i avsnitt 4.10 Ökad säkerhet genom internationella avtal och exportkontroll och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3125 av Björn Söder m.fl. (SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ha en egen fungerande försvarsindustri och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Motionsyrkande som avslås av utskottet i förslagspunkt 5

Övrigt yrkande

Motion	Motionär	Yrkande
2015/16:1503	Désirée Pethrus (KD)	